

לב המזעזעים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזעזעים"

גיליון קצ"ח

הלכות והליכות בעניין 'בית הכנסת'

הבימה: בימת בית הכנסת נמצאת באמצע בית הכנסת שהיא זכר למזבח הנחושת שעמד בעזרה, כשם שהכהן היה עולה על הכבש כדי להקריב קרבנו על מזבח החיצון כך העולה לתורה יעלה על גבי הבימה.

פתח בית הכנסת: פתח בית הכנסת צריך להיות מכוון כנגד הצד שמותפללים בו (שו"ע קנ ה), והטעם: לפי שדבר זה נלמד מהיכל שפתחו היה מול קודש הקודשים לכן הפתח צריך להיות אל מול ארון הקודש.

פרוודור לבית הכנסת

מן הראוי לעשות פרוודור לפני פתח הכניסה לבית המדרש, והטעם: כדי שלא יכנס ישר מהרחוב לבית הכנסת (שו"ת חת"ס או"ח כז, הובא בכ"ח קנ לו).

פתח בית הכנסת: הפתח שנכנסים לבית הכנסת צריך להיות מאחורי המתפללים (שו"ע קנ ה), והטעם: כדי שיוכלו להשתחוות כנגד ההיכל שבו ספר תורה (שו"ע שם).

פתח הפרוודור לא יהיה מכוון כנגד פתח בית הכנסת אלא לצפון ודרום והטעם: שכן מצינו במקדש אע"ג שהיה שער ניקנור במזרחה של העזרה מכל מקום עיקר הכניסה והיציאה היה לצפון ולדרום, וכן יש לבנות פתחי האכסדרה שלפני בית הכנסת לדרום או צפון (חת"ס שם).

סדר הישיבה

מנהג קהילות אשכנז: הזקנים [תלמידי חכמים] יושבים פניהם כלפי העם ושאר כל העם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקדש ופני הזקנים (תוספתא מגילה פרק ג הלכה יד, רמב"ם הלכות תפילה פרק יא הלכה ד, טוש"ע קנ ה).

והטעם: כדי שיתביישו העם מהם וישבו באימה וביראה (רבינו מנוח הלכות תפילה פרק יא ד).

מנהג קהילות בני ספרד: שהספסלים פונים לכיוון הבימה שבמרכז. והטעם: לפי שצורת בית הכנסת צריכה להידמות לדגלי מדבר כלומר לאופן חניית בני ישראל לדגליהם במדבר, שכולם חנו מסביב לאוהל מועד כפי שכתב בספר מחולת המחנים שהבימה שעליה קורין בתורה היא דוגמת מחנה שכינה שהיה באמצע, וישיבת האנשים מסביב לבימה דומה למחנה לוייה, ואחר כך מסביב לזה רשות להלך וזה היה רשות הרבים וזה המעברים שבבית הכנסת, ואחר כך יושבים בצמוד לארבעה כתלי בית הכנסת דומה לארבעה דגלים (בעל הקדושת יום טוב הובא בשו"ת דברי יואל ח"ב סימן קעז).

כשנחרב בית המקדש פיזר הקב"ה את אבניו בכל העולם כולו כדכתיב (איכה ד א) תשתכנה אבני קודש בראש כל חוצות וכל מקום שבעולם שנפלה אבן מבית המקדש, שם נבנה בית הכנסת, ולכן נקרא בית הכנסת מקדש מעט שהרי יש במקום ההוא מעט מהמקדש שהיא אותה האבן מבית המקדש שנשקעה שם (ספר אגדת אליהו פאה פרק ז משנה יא בשם המדרש).

בית כנסת בית מקדש מועט

כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפילה בכל עת תפלה, ומקום זה נקרא בית הכנסת (רמב"ם הלכות תפלה פרק יא הלכה א).

בית כנסת: מלשון בית הקיבוץ והאסיפה מלשון הפסוק (יחזקאל ט כח) "וכנסתם על אדמתם" נדחי ישראל (רבינו מנוח תפילה פרק יא הלכה א).

בתי כנסיות [ובתי מדרשות] נקראות "מקדש מעט": והוא על פי דברי הנביא יחזקאל (יא טז) על הפסוק "ואהי להם למקדש מעט" והכוונה לבתי כנסיות ובתי מדרשות שהם בתי מקדש בזעיר אנפין (עיין מגילה כט, א).

צורת בית הכנסת בדומה לצורת בית המקדש

המבואה שלפני ההיכל: המבואה שלפני אולם התפילה, היא דוגמת האולם שלפני ההיכל (ב"ח אורח חיים סימן צ יג).

ארון הקודש: ארון הקודש ובו ספרי תורה, כנגד קודש הקודשים שבו לוחות העדות וספר תורה שבארון (מכתב סופר תחילת חלק ב בקונטרס מוקדש מועט).

הפרוכת: פרוכת של ארון הקודש היא כנגד הפרוכת שהבדילה בין הקודש לקודש הקודשים (מנחת אשר דברים עמוד שסב עיין שם).

נר תמיד: נהגו להדליק נר תמיד מול ארון הקודש, זכר לנר התמיד שדלק בבית מקדש דהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל.

[חנוכיית בית הכנסת: נוהגים להדליק בימי החנוכה חנוכיה בבית הכנסת ומעמידים אותה בכותל הדרומי בדומה למנורת בית המקדש שהיתה בצד הדרומי של ההיכל].

עמוד החזן: לפני ארון הקודש העמידו תיבה קטנה שהשליח ציבור עומד עליה לתפילה, ועשו אותה כדוגמת מזבח הקטורת שהיה עומד בהיכל ה' לפני ארון העדות.

לעילוי נשמת אבי מורי הגאון רבי מאיר אריה כ"ר יוסף לב זצוק"ל

נלב"ע ז' טבת תשפ"א

ולעילוי נשמת אמי מורתי הרבנית הצדקנית מרת אביבה ע"ה בת הגאון הגדול ר' משה הרשלר זצוק"ל

נלב"ע ה' תשרי תשע"ח

טעם אחר: להראות את חובתם ותשוקתם לשמוע דברי תורה והוא לתת כבוד לתורה (שו"ת משפטי עוזיאל סימן ג).

טעם אחר: כמעמד הר סיני שפני כל העם היו כלפי ההר כך בבית הכנסת פני כל העם אל התיבה שבה קוראים בתורה (עצי חיים סי' יא, וקב חיים סימן א).

טעם אחר: שאין לישב שפניהם כלפי המזרח לפי שכך נהגו הגויים, ובאמת שבכל הכנסיות של הנוצרים ימ"ש פני כל היושבים כלפי מזרח (שו"ת מהריא"ץ סימנים יב יד).

מקום הרב

"מימינו אש דת למו (דברים לג ב) מלמד שצריך לצדיקים מקימי התורה לישב מימין הנכבד ובימין התורה שנאמר (משלי ג טז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וכן בימין הארון" (ספר חסידים סימן תשס).

יש הנוהגים: שמקום הרב בבית הכנסת מצפון לארון הקודש כאשר הארון בצד מזרח (פמ"ג מ"ז צד ג).

והטעם: על פי הגמרא (ב"ב כה, ב) "הרוצה שיחכים ידרים" לכן מקום הרב מצפון לארון הקודש שאם יהיה מדרום לארון ויתפלל נטוי לדרום "נראה כהופך עורף מארון הקודש" (פמ"ג שם, משנ"ב צד ס"ק יא).

ויש אומרים: שמקום הרב יהיה בדרום ארון קודש (ספר חסידים סימן תשס).

מקום בבית הכנסת

צריך אדם לייחד מקום לתפלתו ולא ימירנו רע בטוב וטוב ברע (ספר ציוני פרשת בשלח).

נרות בבית הכנסת

ונוהגין להדליק בהן [בבית הכנסת] נרות לכבדן (שו"ע קנא ט).

והם הנרות שדולקים לפני העמוד ואין כונתם למאור אלא לכבוד (עיין משנ"ב צרח ס"ק ל, תקיד ס"ק לא).

והטעם: נאמר בתורה (שמות בז כ) "להעלות נר תמיד" מכאן רמז שתמיד לא יחסר הדלקת נר, אף שבעוונותינו הרבים חרב בית המקדש, מכל מקום מצוה הוא להדליק נר בבית הכנסת שנקרא מקדש מעט ויהיה דולק ערב ובוקר בשעת התפילה כי התפילה היא במקום עבודת הקרבנות בבית המקדש (של"ה פרשת תצוה תוכחת מוסר, ספר יפה ללב אות יב בשם הרב אורחות יושר בפרק יג דף קעא א).

טעם אחר: לפי שבית כנסת מיוחד לתפלה שהיא מפעולות הנשמה והנשמה נמשלת לנר שכן אמר שלמה ע"ה (משלי יג ט) "אור צדיקים ישמח", ועל כן הנשמה נהנית ושמחתה מרובה באותה האור ומתרחבת ומתפשטת באותה שמחה לפי שהאור מינה וכל מין הוא מתקרב אל מינו ונהנה, ומתוך שמחתה עובדת את הש"י בשמחה כי אין שלמות העבודה אלא בשמחה.

והוא שדרשו חז"ל (ישעיה כד טו) "באורים כבדו ה'" [במה מכבדין אותם] באילין פנסיא, כי הבית שמדליקין שם נרות הלא הוא מפואר ומכובד בעיני הבריות ומעלתו קבועה בנפשם יותר מן הבית שאין מדליקין שם, וכמו שאמרו אינו דומה פלטרין שיש לו שומרין לפלטרין שאין לו שומרין (ספר כד הקמח בית הכנסת, עיין משנ"ב תקיד ס"ק לא).

במעלת הנרות בבית הכנסת

כתוב (ויקרא כד ב) "צו את בני ישראל" בר קפרא פתח, "כי אתה תאיר נרי" (תהלים יח כט), אמר הקדוש ברוך הוא לאדם נרך בידי ונרי בידך, נרך בידי שנאמר (משלי כ כז) "נר ה' נשמת אדם", נרי בידך, "להעלות נר תמיד" (ויקרא שם), אלא אמר הקדוש ברוך הוא, אם הארת נרי,

הריני מאיר נרך, הוי צו את בני ישראל, ולכן ראוי להדליק נרות בבית הכנסת (מדרש ויקרא רבה פרק לא ד).

ועוד במדרש (במדבר רבה פרק ד כ), שעובד אדום הגיתי נתברך, בשביל שכיבד את הארון, שהיה מדליק נר אחד שחרית ונר אחד ערבית (ראשית חכמה הובא בשל"ה מסכת תמיד פרק נר מצוה).

נר תמיד מול ארון הקודש

נהגו להדליק נר תמיד בבית הכנסת מול ארון הקודש, זכר לנר תמיד שדלק במקדש שהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, כדי שיכניס האדם בליבו כשיראהו מורא וענוה ובית הכנסת שנקרא מקדש מעט (מגילה כט, א) מדליקין בו גם כן את הנר תמיד לזכר שלא נסתלקה השכינה מאתנו (ספר יסודי ישורון ח"א מערכת בית הכנסת עמוד מז אות כט, קצות השולחן כט, יפה ללב קנא).

זמן הדלקה

נהגו להדליק קודם שיכנס האדם להתפלל, **והטעם:** על פי הגמרא (ברכות ו, א) מקום שמתפללים בו עשרה קדמה שכינא ואתיא, **ועוד** שכן היו עושים במקדש (משנ"ב קנא ס"ק כז בשם הכל בו).

יש אומרים: שהמצווה היא רק בשעת התפילה (אגור תרכז, עיין ביאור הלכה תקיד ד"ה שהרי).

ויש אומרים: שמצוות נר בית הכנסת בכל שעות היום אפילו שלא בשעת תפילה ואף שאין בני אדם בבית הכנסת (טור תקיד בשם הרא"ש בתשובה כלל לה סימן ח והרשב"א ח"ג סימן רעז הובא בביאור הלכה תקיד ד"ה שהרי עיין שם, שו"ע שם ה"מג"א שם יד, משנ"ב רחצ ס"ק ל).

נר מחשמל

נהגו בהרבה מקומות להקל בזה להדליק נר מחשמל (ספר החשמל בהלכה ח"א עמוד 53), **ויש שהחמירו** וכתבו שמצוה מן המובחר בשמן זית (ספר ירושת פליטה סימן י, כוכבי יצחק סימן יב).

עמוד של החזן

חזן - חזן ר"ת חכם זקן נשוי שהוא שלושת התנאים בבעל התפילה (ליקוטי מגדים על השו"ע סימן נד).

מקום מיוחד לחזן

החזן, הרמב"ם כותב סדר התפילות הציבור כך הוא בשחר כל העם יושבין וש"ץ יורד לפני התיבה משמע שהשליח ציבור צריך לעמוד לפני התיבה ולא יכול להתפלל במקומו (רמב"ם פרק ט הלכות תפילה הלכה לא).

ממעמקים קראתי ה'

מקום עמידת הש"ץ צריך להיות עמוק משאר בית הכנסת, **והטעם:** על פי הנאמר בתהילים (קל) "ממעמקים קראתי ה'" (מג"א צ ג, משנ"ב צ ס"ק ה), ולכן אומרים בגמרא בכל מקום "יורד לפני התיבה" (אגודה, משנ"ב שם).

המנהג היום: ברוב המקומות לא נהגו שרצפת החזן תהיה נמוכה יותר מלבד בבעלזא שנוהגים כן עד היום (ספר בית הכנסת שבבעלזא פרק יב, בחו"ל מצוי הדבר וכן נהגו בבית כנסת בבריסק (בנתיבות הלכה נד הלכות והליכות מהגאון רבי אריה ליב שטיינמן זצ"ל עמוד 381).

מקום עמידת הש"ץ

מנהג קהילות אשכנז החזן עומד בסמוך לארון הקודש ליד העמוד.

הטעם: לפי שהחזן צריך לעמוד במקום נמוך (עיין ברכות י, ב) והא"ר יעמוד על הבימה שנהוג להגביה את קרקעיתה (כתב סופר).

טעם אחר: לפי שהעמוד הוא כנגד מזבח הזהב שעמד קרוב ובסמוך לקדשי הקדשים, והרי המזבח הזהב עמד על קרקע ההיכל (רבי שמעון סופר אב"ד קרקא בנו של החת"ס).

בקהילות הספרדים: נהגו שלא לעשות עמוד לפני ארון הקודש, והחזן עומד על הבימה באמצע בית הכנסת, **והטעם:** כדי להשמיע קולו לציבור שכולם ישמעו (ספר המנהיג דף יט עמוד סז).

ראייה לדבר: מהגמרא (סוכה נא, ב) שכתוב שבימה של עץ היו עושים באמצע, ועליה החזן עומד, משמע שהחזן גם היה עומד על הבימה.

מקום העמוד

יש הנוהגים: להעמיד אותו לפני ארון הקודש (עיין טור קנ ה, ובמשנ"ב שם ס"ק יג) וכן נראה ממה שכתוב המג"א (קכז ג) בשם הזהר שכתב שמואל הש"ץ יברכה ה' יראה לצד ההיכל... ולצד ההיכל היינו לצד ארון הקודש שלפניו.

יש אומרים: שאין נכון להעמיד כנגד ארון הקודש ממש, **והטעם:** לפי שאין זה מוכבד שיעמוד כנגד ארון הקודש ממש (שו"ת ויצבר יוסף סימן טד).

ראייה לדבר: מתפילת ימים נוראים שאומרים גשים מול ארון הקודש באימה.

יש שנוהגים: להעמידו בימין ארון הקודש (שו"ת גורן דוד סימן ו, שו"ת שבה"ל חלק י לד), ויש שמעמידים אותו בשמאלו (א"ר קלא ב) ובעיקר נהגו כן במקומות שהרב יושב בימין.

לשנות את מיקום החזן

אין לשנות את מיקום עמוד של החזן הנהוג אצל בני אשכנז.

נרות לפני החזן

יש הנוהגים: להדליק נר לפני החזן, **והטעם:** משום שבזה יתעורר לידע לפני מי הוא עומד (מקור חיים לבעל חוות יאיר סימן קנא).

בימה

ועושים בימה באמצע בית הכנסת שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם (רמ"א קנ ה).

בימה: נוהגים להציב את השולחן או תיבה שעליה קוראים בתורה על גבי בימה גבוהה.

מקור להעמדת הבימה באמצע: מהגמרא במסכת סוכה (נא, ב) שבבית הכנסת באלכסנדריא במצרים היתה הבימה של עץ באמציעתה, וחזן בית הכנסת עומד עליה (ביאור הגר"א קנ ה ד"ה ועשו, עיין שו"ת חת"ס א"ח סימן כח).

ראייה נוספת: במסכת סוטה (מא, א) כתוב שבשעת הקהל היו עושים בימה של עץ בעזרה כדי שיוכל המלך לקרוא בספר התורה וביאר הרמב"ם (הלכות חגיגה ג, ד) שזה היה באמצע העזרה.

הטעם שהבימה באמצע

כדי שישמעו כל מתפללי בית הכנסת קריאת התורה (רמב"ם הלכות תפילה פרק יא הלכה ג, טור קנ ה, רמ"א שם ה).

טעם אחר: לפי שהבימה שאנו קוראים עליה פרשת הקרבנות דומה למזבח, ולכן אנחנו מסבבים את הבימה בחג הסוכות כמו שסובבו את המזבח, ומזבח הקטורת שהיה בהיכל עמד באמצע, בין המנורה לשולחן, ולכן ראוי להעמידו באמצע בית הכנסת להדמות לבית המקדש בכל האפשר ואין לשנות במקדש מעט שלנו (שו"ת חת"ס ח"א א"ח סימן ג, מנהגי בית יעקב כז).

טעם אחר: קריאת התורה היא מעין קבלת תורה ובשעת קבלת התורה במדבר עמדו בני ישראל מסביב להר סיני וההר באמצע (שו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד ח"א א"ח סימן ג).

טעם אחר: זכרון קודש כמו שהיתה השכינה במחנה ישראל באמצע גם הבימה באמצע (שו"ת זכר יהוסף א"ח סימן לט).

טעם אחר: שהוא דרך כבוד להיות באמצע, לרמוז שבזכות התורה הכל קיים (שו"ת פרי השדה חלק ג סימן נט).

טעם אחר: לפי שבארון באוהל מועד היו מונחים עשרת הדברות ראוי שיהיה האוהל במרכז בתוך המחנות כדי שהכל יהיו שווים בקרבתם אליו וזו הסיבה שמנהגנו לקבוע במרכז בית הכנסת את הבימה שעליה קוראים אנו בתורה קרוב לכל המתפללים בשווה (ספר חפץ על התורה על הפסוק במדבר ב יז ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות).

טעם אחר: כדי שבשעה שקוראים בתורה תהיה התורה מסובבת מכל המתפללים וכל אחד ישים אל ליבו שהתורה היא מרכז חיינו ותחזק דת האמתי בליבו וכן מצינו לאבותינו במדבר, שכל ישראל לדגליהם חנו מסביב לאוהל מועד, ללמוד שהוא מרכז חיי העם (הגר"ז סורצקין זצ"ל נועם ה עמוד נג).

באמצע ממש

יש אומרים: שאין צריך שהבימה תהיה ממש באמצע בית הכנסת (שו"ת לבושי מרדכי תנינא א"ח סימן פו, שו"ת מכתב סופר ח"ב סימן א, שו"ת אגרות משה חלק א"ח ח"ב סימן מב).

בימה באמצע בבית מדרש

יש אומרים: שכל ההקפדה שיהא הבימה באמצע הוא רק בבית הכנסת אבל בבית המדרש שעשוי בעיקר ללמוד שם, אין צריך שיהא באמצע, **והטעם:** כיון שעיקר הבית נבנה לצורך הלימוד ולא לצורך תפלה אין להחמיר כל כך שיהא דומה לבית המקדש ואפשר לכוין הבימה לצד אחד (שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן ו).

לשנות מקום הבימה

היו תקופות שרצו לשנות את מקום הבימה סמוך לארון הקודש ולא באמצע כנהוג, **והטעם שרצו לשנות:** לפי שרצו לילך בדרכי עובדי גילולים כמו שעושים בהיכלות שלהם [שקוראים טעמפיל- שהוא בית כנסת רפורמי] (ביאור הלכה קנ ה).

הדין שאין לשנות את מיקום הבימה בשום פנים ואופן (שו"ת חת"ס א"ח סימן כח, ערוך השולחן א"ח סימן קנ, ביאור הלכה קנ ה), בספר הר תבור לבעל מחולת המחנים הביא י"ח מכתבים מגאוני הדור שכולם אסרו באיסור גמור להתפלל בבית כנסת שהבימה אינה באמצע והעושהו יש עליו איסור תורה ואם עושה כדי להדמות להם עובר על ובחוקתיהם לא תלכו.

והטעם: לפי שיש בזה מחוקות הגוים שכך עושים בהיכל שלהם (שנקראים טעמפיל) ונקרא עליהם הפסוק (הושע ח יד) "וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות".

טעם אחר: לפי שהבימה היא כמו הר סיני כי שם משמיעים דברי תורה לעם, וכמו גבי קבלת התורה ההר באמצע והעם סביבו כן הדין לגבי הבימה (שו"ת משיב דבר סימן טו).

הגבהת הבימה

יש הנוהגים להגביה את הבימה: נהגו לעשות עליה [מקום שמגביה את הבימה] לבימה באופן שהעולה לתורה יעלה מדרגה ולכן נקרא עליה לתורה ולא ברכת התורה (עיין משנת איש סימן כז).

מקור לדבר: בספר נחמיה (ח ד) שעזרא קרא בתורה במקום גבוה שנאמר "ויעמד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו" וכתב האבן עזרא שם מגדל עץ כדמות מגדל כאשר אנחנו עושים פה בבתי כנסיות.

וכן מדברי המג"א (קנ ו בשם הזהר ויקהל דף רו ע"א) שכתב שאין עושים יותר מ' מדרגות.

וכן משמע מלשון השו"ע (יור"ד רמב"ח) שכתב שאין הציבור שבבית הכנסת צריך לעמוד כשהספר תורה על הבימה מפני שהספר ברשות אחרת.

לכן מניחים מפה מיוחדת לקריאת התורה ובמפה הרגילה אין בעיה של תשמיש חול בדבר של קדושה.

ארון הקודש

מקום שמניחים את הספר תורה נקרא ארון (ברכות מז, ב) יש שקוראים אותו היכל (רמב"ם תפלה יא הלכה ב).

מקום הנחתו

לכתחילה יש להעמידו באמצע כותל המזרח (עיין שו"ע קנב י), והטעם: כדי שיהיו פני המתפללים אל מול ארון הקדוש (טור קנ הובא במשנ"ב שם ס"ק יג).

מדרגות לארון הקודש

יש הנוהגים: לעשות ג' מדרגות לארון הקודש (משנת יוסף סימן כב), **והטעם:** זכר לדוכן שהיה במקדש שעליו עלו הכהנים לברך את ישראל שהיה בו ג' מדרגות (עיין מידות ב ו).

ובבתי כנסיות שרוצים לחסוך מקום אפשר לעשות מעלה אחת ואף אפשר לעשות בלא מעלה (משנת יוסף סימן כב).

מקום גבוה

ארון הקודש מונח במקום גבוה, **והטעם:** כדי שיהיה רשות אחרת ובכך אין חיוב לעמוד בשעה שפותחים הארון לפי שהספרים עומדים ברשות אחרת אלא שנהגו לעמוד מפני הכבוד.

ולכן מותר לעמוד לפני ארון הקודש לדרוש ואחוריהם לספר תורה ואין איסור בדבר כיון שהספרי תורה מונחים בארון הקודש והרי הם כרשות אחרת (ט"ז יור"ד רפב א).

קישוט ארון הקדוש: נהגו לקשט את ארון הקודש בציורים שונים הצורה השכיחה זה אריות (אוצר החיים עה"ת פרשת יתרו כ מצווה לט כתב להתיר דבר זה) **והטעם:** לפי שאריות הם אחד מד' החיות, שעמודים מעל כסא הכבוד בשמים ממועל (שו"ת צבי תפארת מבעל דרכ"ה סו"ו לו).

תלייתו לוח עם לוחות הברית בארון הקודש

יש המתנגדים לתלות את לוחות הברית בבית המדרש

הטעם: על פי דברי הרמ"א (או"ח א ה) שאין לומר עשרת הדברות בציבור וכתב המג"א (שם ט) מפני המינים שאומרים אין תורה אלא זו ובפרט בימינו ולכן אין כותבים אותו על קונטרס המיוחד לציבור (אדני פז ס"ב נימוק"י או"ח סימן א, ושו"ת בצל החכמה חלק ג בשם אביו הדרכי תשובה).

הטעם שמותר להניח מעל ארון הקודש טבלה שכתבו בה עשרת הדברות הרי יש לחשוש לתרעומת המינים שיאמרו שמזה שמניחים רק עשרת הדברות שאר התורה אינה אמת (ספר ברכת ארון על מסכת ברכות לאב"ד ריש סימן פב).

לפי שתולים אות לוחות הקודש מעל הארון הקודש מקום הספר תורה, כאילו מכוונים בזה לומר, שכל הכתוב בספר תורה הוא כמו עשרת הדברות וכל התורה ניתנה בסיני (ספר אורח נאמן סימן א ס"ק נא הובא במאסף לכל המחנות אור"ח סימן א ס"ק סב), וכמו שכתב המהרש"א (ברכות יא, ב) בשם ר' סעדיה גאון שכל תרי"ג מצות כלולות בעשרת הדברות אם כן זה עצמו כבוד התורה אבל אסור לכותבם במקום שאינו מיועד לס"ת.

המנהג היום: היום נוהגים להניח את הלוחות מעל הארון הקודש [או לרקום על גבי הפרוכת] רק ברמז [שתי תיבות] לפי שאין זה אלא רמז בעלמא ואין חשש בדבר (הגרח"ק דעת נוטה תשובה סה, שו"ת רבבות אפרים או"ח ח"א ג).

הטעם שמגביהים הבימה: לפי שבשעה שהס"ת מונח על הבימה אסור לישב ולכן עושים בימה והוא גבוה כמו רשות אחרת ואז מותר לישב כל אחד על מקומו (מטעמים החדש בית כנסת יד).

טעם אחר: לפי שהבימה באמצע בית הכנסת היא זכר למזבח הנחושת שעמד בעזרה וכשם שהכהן היה עולה על הכבש כדי להקריב קרבנות על מזבח הנחושת כך העולה לתורה יעלה על גבי הבימה (עיין בשו"ת מכתב סופר תחילת כרך ב).

מספר המדרגות

יש אומרים: שיש לעשות ששה מדרגות לבימה והמקום שמניחים עליו את הספר תורה הוא המדרגה השביעית (מג"א קנ ו, משנ"ב שם ס"ק יב בשם הזוהר לפרשת ויקהל).

מנהג העולם: שלא להקפיד בזה (החיד"א במוחזיק ברכה קונטרס אחרון סימן קנ).

הטעם בששה מדרגות

כנגד שישה העלאות שכתובות בסוף פרשת משפטים (כד א - יח) בענין קבלת התורה שהן א. ואל משה אמר **עלה** וגו', ב. **ויעל** משה ג, ויאמר ה' אל משה **עלה** אלי ההרה וכו', ד. **ויעל** משה אל הר האלקים, ה. **ויעל** משה אל ההר וכו', ו. ויבא משה בתוך הענן **ויעל** אל ההר וכו'.

והם כנגד שישה שמות שנקראת התורה, תורת, עדות, פקודי, מצות, יראת, משפטי שהם כנגד שישה סדרי משנה (כמו שכתב רש"י בתהלים יט ט) וכו', ועל שם (שמואל ב פרק ו פסוק יג) "ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים וכו'" (יפה ללב לרבי יצחק פלאגי סימן קכד ז כתב ולעניות דעתי נראה).

במנהג לעשות ג' מדרגות ב' מדרגות

יש הנוהגים: לעשות ג' מדרגות מכל צד, **והטעם:** זכר לג' מעלות שהיה בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים בבית המקדש (שלחן הטהור קומרנא סעיף ד, שו"ת מחנה חיים ח"ג סימן ח ד"ה ומצאתי).

טעם אחר: מכיון שהבימה דומה למזבח החיצון שהיה בו ג' מעלות היסוד והסובב וגג המזבח (שו"ת בצל החכמה ח"ב סימן טט).

יש הנוהגים: לעשות ב' מדרגות, **והטעם:** לפי שהבימה דומה למזבח החיצון שהיה בו ג' מעלות היסוד והסובב וגג המזבחויש ג' מדרגות יחד עם גובה שולחן הבימה (שו"ת משנת יוסף סימן כר אות ב).

שני פתחים

לכתחילה ראוי לעשות כעין שני פתחים, אחד מול השני, שיעלו דרך האחד וירדו דרך השני.

ראייה לדבר: משו"ע (או"ח קמא ז) העולה למגדל, עולה בפתח שהוא לו בדרך הקצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחרת שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו.

להניח מפה בשעת קריאת התורה

יש מקומות שנהגו שלפני קריאת התורה פורסים מפה מיוחדת לקריאת התורה ומיד אחר קריאת התורה נוטלים אותה משם (חזו"א אורחות רבינו חלק א עמוד עב).

והטעם: לפי שהמפה הפרוסה על הבימה שמניחים עליו את הספר תורה בשעת קריאת התורה יש עליו דין תשמיש קדושה כיון שהספר תורה מונח עליו המפה ואסור להניח על הבימה דבר של חול ככובע ספרים וכדומה ואפילו להישען על גופו אין להתיר, **והטעם:** משום שהוי משתמש במפה לצורך דבר של חול (משנ"ב קמא ס"ק ד).

ויש החוששים: שהציבור משתמש במפה הפרוסה שם כל היום ואין רוצים להשתמש בהתר של לב ב"ד מתנה עליהם שאינה לכתחילה